

<https://doi.org/10.31108/2.2023.1.28.2>

УДК 613.86-049.34.364

Людмила Карамушка

СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНІХ ТА НАУКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: РІВЕНЬ ВИРАЖЕНОСТІ ТА ЗВ'ЯЗОК З КОПІНГ-СТРАТЕГІЯМИ

Карамушка Людмила. *Суб'єктивне благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни: рівень вираженості та зв'язок з копінг-стратегіями.*

Вступ. Забезпечення суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни є важливою науковою та практичною проблемою. Це потребує, зокрема, вивчення особистісних чинників, що впливають на цей феномен.

Мета: дослідити рівень суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни та його зв'язок з копінг-стратегіями.

Методи: «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» (*The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)*) (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai, & M. Kinderman; адаптація Л. Карамушки, К. Терещенко, О. Креденцер); методика «*The Coping Inventory for Stressful Situations (CISS)*» (N.S. Endler, J.D. Parker); статистичні методи (описові статистики, кореляційний аналіз (коефіцієнт кореляції Пірсона)).

Результати. У процесі дослідження виявлено помірний рівень суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни. Водночас показник «фізичне здоров'я та благополуччя» є майже вдвічі нижчим, порівняно з показниками «психологічне благополуччя» та «благополуччя в стосунках». Доведено наявність статистично значущого, позитивного та негативного зв'язку між всіма показниками суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни та більшістю копінг-стратегій («орієнтація на вирішення завдання», «соціальне відволікання», «спрямованість на емоції» та «унікнення»), що свідчить про те, що копінг-стратегії виступають суттєвим психологічним чинником суб'єктивного благополуччя цієї категорії персоналу.

Висновки. Отримані результати можуть бути використані в процесі управління освітніми та науковими організаціями з метою забезпечення ефективності їх діяльності в умовах війни, задоволеності персоналу роботою та іншими сферами життєдіяльності.

Ключові слова: російсько-українська війна, суб'єктивне благополуччя, психологічне благополуччя, благополуччя в стосунках, фізичне здоров'я та благополуччя, копінг-стратегії, освітні та наукові організації, персонал.

Karamushka, Liudmyla. *Subjective well-being of staff of educational and scientific organizations in the conditions of war: level and relationship with coping strategies.*

Introduction. Promotion of educational and scientific organization staff's subjective well-being in the conditions of war is an important research and applied problem, which requires, in particular, the study of its personality-related factors.

Aim: to investigate the level of subjective well-being of the staff of educational and scientific organizations in the conditions of war and the relationship between well-being and coping strategies.

Methods: The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB) (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai, & M. Kinderman; adapted by L. Karamushka, K. Tereshchenko, & O. Kredentser); The Coping Inventory for Stressful Situations (CISS) (N.S. Endler, J.D. Parker); statistical methods (descriptive statistics, correlation analysis (Pearson's correlation coefficient)).

Results. In the conditions of war, staff of educational and scientific organizations was found to have subjective well-being at a moderate level. At the same time, the "physical health and well-being" indicator was almost half the level of the "psychological well-being" and "well-being in relationships" indicators. All subjective well-being indicators of educational and scientific organization staff's subjective well-being in the conditions of war had statistically significant, both positive and negative, relationship with the majority of coping strategies ("orientation towards problem solving", "social distraction", "orientation towards emotions", and "avoidance"), which suggests that coping strategies are a significant psychological factor in staff's subjective well-being.

Conclusions. The obtained results can be helpful in improving performance of educational and scientific organizations in war conditions.

Keywords: Russian-Ukrainian war, subjective well-being, psychological well-being, well-being in relationships, physical health and well-being, coping strategies, educational and scientific organizations, staff

Вступ. Проблема благополуччя як важливої складової життєдіяльності людини знайшла відображення в роботах зарубіжних С.Д. Ryff & С.Л.М. Keyes, (1995), М. McGillivray (2007) та вітчизняних (М. Dvornyk (2020), Т. Титаренко (2018), Г. Чайка (2020)) авторів. У цих роботах зазначається, що благополуччя є багатовимірним феноменом, який охоплює різні сфери людського функціонування, такі як задоволеність життям, успішність соціального функціонування, автономія, особистісне зростання, якість життя в цілому та відчуття щастя життя.

Одним із підходів до вивчення благополуччя, якого ми дотримуємося в своїй роботі, є підхід, що полягає у виділенні феномену *суб'єктивного благополуччя* (Diener, 2008; Kahneman et al. & Krueger, 2006; Kashdan, 2004; Pontin et al., 2013). Під суб'єктивним благополуччям розуміється самооцінка людьми власного благополуччя; оцінка навколишнього середовища людини, поведінкової реакції людини та суб'єктивних наслідків цього процесу (New Economic Foundation, 2012; Pontin et al., 2013). Водночас дослідники виділяють такі дві групи показників благополуччя: а) суб'єктивні показники (стосуються почуттів особистості, її досвіду та оцінки свого життя в цілому); б) об'єктивні показники (рівень освіти, здоров'я та зайнятість). Наголошується, що дослідження об'єктивних показників є більш традиційним в дослідженнях благополуччя (Office for National Statistics, 2010; Pontin et al., 2013), які не враховують особливості людського сприйняття, що є фундаментальним для дослідження благополуччя (Easterlin, 2004). Дослідження суб'єктивного благополуччя, поряд з об'єктивним, є важливою складовою розробки економічних та соціальних стратегій функціонування сучасного суспільства (New Economic Foundation, 2012). Водночас зазначимо, що це стосується як «звичайних», так і кризових ситуацій розвитку суспільства, зокрема в умовах війни, як однієї із найбільш гострих кризових ситуацій.

Що стосується дослідження *психологічного благополуччя особистості в умовах війни*, то Т. Титаренко (2018) розглядає війну як джерело перманентної травматизації, яка змінює ціннісні орієнтації, життєві перспективи, стосунки з оточенням, ставлення до себе і свого життя. Тому, на думку авторки, підтримка та підвищення психологічного благополуччя особистості є одним із суттєвих аспектів посттравматичного зростання особистості в умовах війни. Як наголошує авторка, важливим є те, що благополуччя розглядається не тільки і не стільки як гедоністичні задоволення, а як стимулювання до нового, більш глибокого розуміння значущих цінностей, до усвідомлення власної ролі у всьому, що відбувається, передбачається, планується подальшим розвитком особистості, досягненням нею більш високого рівня відповідальності за власне теперішнє і майбутнє (Титаренко, 2018). Тобто мова йде про значущість *евдемонічного підходу* до аналізу благополуччя особистості в умовах війни, який детально розкрито в літературі (Niemiec, 2014).

Близьким до розробок Т. Титаренко (2018) є дослідження М. Дворник (2020), яке стосується змісту та основних складників психологічного благополуччя в умовах переходу від війни до миру, в якому йдеться про те, що транзитивний період являє собою не лише тло для особистих криз, нестабільності, безпорадності, підвищеної тривожності, але і час можливостей для розробки нових адаптаційних стратегій та переінтерпретації психологічного благополуччя.

Особлива увага, ще з 2014 року, дослідниками приділена психологічному благополуччю учасників та ветеранів АТО як особливої і достатньо вразливої, з урахуванням отриманого бойового досвіду, категорії військовослужбовців. Так, А.Б. Коваленко & Ю.А. Вишняговою (2017) проведено дослідження психологічного благополуччя військовослужбовців, що отримали поранення в зоні АТО. С.О. Лукомська & О.В. Мельник (2018) досліджували психологічне благополуччя як чинник соціальної адаптації учасників АТО. В.І. Осьодло (2017) аналізував вплив спорту та фізичної активності на психологічне благополуччя ветеранів бойових дій.

Що стосується *вивчення благополуччя особистості в умовах повномасштабної війни рф проти України*, то українськими вченими проведено ряд досліджень з цієї проблеми. Так, здійснено емпіричний аналіз особливостей психологічного благополуччя студентів у період війни, встановлено відмінності між різними групами студентів, які виділені за особливостями їхніх психологічних та гендерних характеристик (Kostruba & Polischuk, 2022). Нами зі

співавторами проведено дослідження виявів суб'єктивного благополуччя різних категорій населення України в період повномасштабного вторгнення РФ в Україну, виділених за такими характеристиками, як: соціально-демографічні (стать, вік, сімейний стан респондентів), соціально-професійні (соціальною сферою, де працюють респонденти, посадою, яку вони обіймають), а також характеристиками місця проживання респондентів (територіальне розміщення, рівень безпеки) (Karagushka et al., 2022). Також досліджено роль домашніх тварин у емоційному та духовному благополуччі українців, що змушені виїхати за кордон під час російської агресії (Miliutina et al., 2023).

Водночас важливою проблемою залишається дослідження основних виявів суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни, оскільки саме персонал цих організацій є відповідальним за навчання та розвиток підростаючих поколінь в цей важкий період, визначення напрямків повоєнного відновлення суспільства. Суттєвим також є аналіз особистісних ресурсів, які можуть впливати на підвищення благополуччя, про що наголошує ряд авторів (Чайка, 2022).

Одним із таких ресурсів можуть виступати *копінг-стратегії особистості*, під якими розуміються когнітивні, емоційні та поведінкові зусилля особистості, спрямовані на подолання труднощів у процесі взаємодії людини з довкіллям (Lazarus & Folkman, 1984). Суттєвим є також врахування класифікації копінг-стратегій, яка здійснена за двома критеріями («активність-пасивність», «продуктивність-непродуктивність») (Карамушка & Снігур, 2020). Проблема дослідження основних виявів суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни, наскільки нам відомо, не виступала предметом спеціального дослідження.

Виходячи з актуальності та недостатнього вивчення проблеми, нами визначено **мету дослідження**: дослідити рівень вираженості суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни та його зв'язок з копінг-стратегіями.

Завдання дослідження:

1. Визначити рівень вираженості показників суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни.
2. Проаналізувати зв'язок показників суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни з копінг-стратегіями.

Методика та організація дослідження. Дослідження здійснювалось за допомогою комплексу методик «Психічне здоров'я в умовах війни», який включав діагностичні методики, спрямовані на вивчення різних аспектів психічного здоров'я персоналу освітніх та наукових організацій. Опитування здійснювалось за допомогою Google Forms.

Для вивчення суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій використовувалась методика «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» (The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB) (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai & M. Kinderman; адаптація Л. Карамушки, К. Терещенко, О. Креденцер), яка включала 24 запитання, що відносились до трьох субшкал («психологічне благополуччя»; «фізичне здоров'я та благополуччя»; «стосунки») (Pontin, Schwannauer, Tai, & Kinderman, 2013). Окрім того, обраховувався загальний показник благополуччя.

Дослідження *копінг-стратегій* персоналу освітніх та наукових організацій здійснювалось за допомогою методики «The Coping Inventory for Stressful Situations (CISS)» N.S, Endler, J.D. Parker (Endler & Parker, 1990). Методика дає можливість дослідити такі копінг-стратегії: 1) «орієнтація на вирішення завдання» (стратегія, яка проявляється в тому, що людина прагне використовувати особистісні ресурси для пошуку можливих способів ефективного розв'язання проблеми); 2) «соціальне відволікання (стратегія, зміст якої полягає в тому, що людина для ефективного розв'язання проблеми звертається за допомогою і підтримкою до оточуючого її середовища: сім'ї, друзів, колег»); 3) «спрямованість на емоції» (стратегія, яка пов'язана з виникненням негативних емоцій, що стосуються певної ситуації, та зосередженість на таких емоціях); 4) «унікнення» (стратегія, застосовуючи яку людина прагне уникнути контакту з оточуючим світом, витісняє необхідність розв'язання проблеми); 5) «відволікання» (стратегія, що передбачає відволікання на інші види діяльності, які дають

можливість забути про проблему). За результатами обробки даних визначаються копінг-стратегії, які є найбільш пріоритетними для респондентів, а які – найменш.

Обробка результатів здійснювалась методами математичної статистики (описові статистики та кореляційний аналіз) за допомогою програми SPSS (22 версія). Дослідження проводилось в травні 2022 року.

Дослідження проведено в рамках виконання науково-дослідної теми лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Технології забезпечення психологічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах соціальної напруженості» (2022-2024 рр., номер державної реєстрації 0122U000303).

Вибірка дослідження. У дослідженні взяли участь 112 працівників освітніх та наукових організацій переважно з м. Києва, м. Дніпра та Київської обл. Із них: 11,8% – чоловіки, 88,4% – жінки; 61,8% – одружених, 38,4% – неодружених. За віком опитані розподілились так: 37,6 % – до 30 років, 18,8% – від 31 до 40 років, 20,5% – від 41 до 50 років, і 23,2% – понад 50 років. 43,8% опитаних не мали дітей, 26,8% мали одну дитину і 29,5% мали більше однієї дитини.

За освітою учасники дослідження були розподілені так: мали середню-спеціальну та незакінчену вищу освіту 13,4% опитаних, вищу освіту – 63,4%, мали науковий ступінь або навчались в аспірантурі (докторантурі) – 23,2%. За посадовим складом вибірка мала такий розподіл: 77,7% – працівники освітніх та наукових організацій; 22,3% – керівники освітніх та наукових організацій.

Переважна більшість опитуваних (65,2%) під час опитування відповіли, що знаходяться у своєму місті (селі), 22,3% переїхали у більш безпечне місце в межах України і 12,5% переїхали у більш безпечне місце за кордоном.

Результати дослідження.

Спочатку проаналізуємо результати, що стосуються *першого завдання* дослідження, спрямованого на визначення рівня вираженості показників суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни.

Дані, які представлено в табл.1, свідчать про те, що рівень суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни є помірним.

Таблиця 1

Рівень вираженості показників суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни (у % від загальної кількості опитаних)

Шкали суб'єктивного благополуччя	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Психологічне благополуччя	28,6	43,8	27,7
Стосунки (благополуччя в стосунках)	29,5	34,8	35,7
Фізичне здоров'я та благополуччя	16,1	34,8	49,1
Загальний показник суб'єктивного благополуччя	23,9	41,2	35,9

Так, показник «психологічного благополуччя», як здатності особистості контролювати своє життя, відчувати оптимізм з приводу майбутнього, впевненість у своїх власних думках і переконаннях, рости і розвиватися як особистість (Pontin et al., 2013), виражений так: 28,6% опитаних мають високий рівень його вираженості, 43,8% – середній рівень і 27,7% – низький рівень.

Показник «стосунки», як комфортність у ставленні та спілкуванні з іншими людьми, наявність щасливих дружніх і особистих взаємин, здатність звернутись за допомогою до інших, задоволеність своїм сексуальним життям (Pontin et al., 2013), представлена на приблизно такому

ж рівні: високий рівень вираженості – 29,5%, середній – 34,8%, низький – 35,7%. Водночас звертає увагу на себе той факт, що кількість осіб, які мають низький рівень за цим показником, є дещо вищою, порівняно із показником «психологічне благополуччя».

Що стосується такого показника, як «*фізичне здоров'я та благополуччя*», задоволеність фізичним здоров'ям, якістю сну, здатність працювати та здійснювати свою повсякденну життєву активність, займатись спортом і відпочивати, відсутність депресії, тривоги (Pontin et al., 2013), то цей показник є вираженим значно менше, порівняно з попередніми показниками, майже вдвічі. Високий рівень вираженості цього показника представлено лише у 16,1%, середній – у 34,8%, низький – у 49,1%. Особливу увагу звертає увагу на себе той факт, що низький рівень цього показника представлено майже у половини опитаних.

Отримані дані можна оцінити в двох площинах. З одного боку, можна *позитивно* оцінити те, що майже третина опитаних мають високий рівень вираженості «психологічного благополуччя» та «благополуччя в стосунках», що свідчить, на наш погляд, про активну життєву позицію, оптимізм персоналу освітніх та наукових організацій, здатність управляти своїм життям та налагоджувати ефективну соціальну взаємодію, і тут особливо важливо, що персонал цієї категорії працює з дітьми і значною мірою визначає перспективні напрямки розвитку нашого суспільства. З іншого боку, як *негативно* можна оцінити те, що «рівень фізичного здоров'я та благополуччя» є дуже низьким у значної частини персоналу освітніх та наукових організацій, що обумовлено великим стресовим навантаженням, негативними емоціями, переживаннями за своїми близькими, відсутністю нормального сну під час війни тощо. Тому ознайомлення персоналу з різними правилами самопомогі та проведення тренінгових програм для подолання стресу, зниження тривожності, розвитку резильєнтності може позитивно впливати на його суб'єктивне благополуччя. Окремі підходи до вирішення цієї проблеми представлено в наших попередніх публікаціях (Карамушка, 2022).

Отримані дані щодо психологічного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни частково співпадають з даними дослідження, що стосуються емпіричного аналізу особливостей психологічного благополуччя українських студентів у період війни, які свідчать про те, що у більшості опитаних зафіксовано середній рівень благополуччя, який проявляється у цілісному, реалістичному погляді на життя, відкритості до нового досвіду, безпосередності і природності переживань. Це, на думку авторів, свідчить про задоволеність студентами життям в цілому, їх оптимістичне світовідчуття, незважаючи на умови військових дій у країні (Kostruba & Polischuk, 2022).

Далі представимо результати дослідження *другого завдання*, спрямованого на те, щоб проаналізувати зв'язок показників суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни з копінг-стратегіями.

Результати дослідження показали, що існує *виражений та сильно виражений статистично значущий кореляційний зв'язок* між більшістю копінг-стратегіями й складовими суб'єктивного благополуччя та його загальним показником, і цей зв'язок має як позитивну, так і негативну спрямованість (табл. 2).

Що стосується *позитивного статистично значущого кореляційного зв'язку*, то він виявлений насамперед між активними та продуктивними/напівпродуктивними копінг-стратегіями.

Так, стосовно такої активної та продуктивної *копінг-стратегії* як «*орієнтація на вирішення завдання*», то, як видно із табл. 3, у процесі дослідження встановлено позитивний, сильно виражений статистично значущий кореляційний зв'язок між цією копінг-стратегією і такими складовими суб'єктивного благополуччя, як: «психологічне благополуччя» ($r=0,573$; $p<0,001$), «стосунки» ($r=0,445$; $p<0,001$), «фізичне здоров'я та благополуччя» ($r=0,331$; $p<0,001$), а також «загальним показником» ($r=0,535$; $p<0,001$). Суть виявленої закономірності полягає в тому, що з підвищенням використання освітнім та науковим персоналом цієї копінг-стратегії, спрямованої на подолання проблемної ситуації, всі показники суб'єктивного благополуччя підвищуються.

Таблиця 2

Зв'язок між копінг-стратегіями та рівнем вираженості складових суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій (r)

Показники суб'єктивного благополуччя	Копінг-стратегії				
	Орієнтація на вирішення завдання	Соціальне відволікання	Спрямованість на емоції	Уникнення	Відволікання
Психологічне благополуччя	0,573***	0,304**	-0,448***	0,369***	0,159
Стосунки	0,445***	0,305**	-0,317***	0,306***	0,082
Фізичне здоров'я та благополуччя	0,313***	0,381***	-0,273**	0,399***	0,174
Загальний показник благополуччя	0,535***	0,373***	-0,420***	0,416***	0,166

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Така ж закономірність простежується і стосовно такої активної та напівпродуктивної копінг-стратегії як «соціальне відволікання» (пошук соціальної підтримки), однак цей зв'язок є менше вираженим. Дані, наведені в табл. 3, свідчать про наявність позитивного, вираженого та сильно вираженого статистично значущого кореляційного зв'язку між цією копінг-стратегією та всіма такими складовими суб'єктивного благополуччя, як: «психологічне благополуччя» (r=0,304; p<0,01), «стосунки» (r=0,305; p<0,01), «фізичне здоров'я та благополуччя» (r=0,381; p<0,001), а також «загальним показником» (r=0,373; p<0,001). Це проявляється в тому, що з підвищенням використання освітнім та науковим персоналом копінг-стратегій, які спрямовані на взаємодію з людьми, показники суб'єктивного благополуччя зростають, але менш виражено, ніж у ситуації із копінг-стратегією «орієнтація на вирішення завдання».

Дещо несподіваними, на перший погляд, є дані, що стосуються такої пасивної та непродуктивної копінг-стратегії як «уникнення» (табл.3). Як свідчать отримані дані, має місце позитивний, сильно виражений статистично значущий кореляційний зв'язок між цією копінг-стратегією і такими складовими суб'єктивного благополуччя, як: «психологічне благополуччя» (r=0,369; p<0,001), «стосунки» (r=0,306; p<0,001), «фізичне здоров'я та благополуччя» (r=0,399; p<0,001), а також «загальним показником» (r=0,416; p<0,001). Мова йде про те, що з підвищенням частоти використання цієї стратегії підвищуються всі складові суб'єктивного благополуччя і його загальний показник. Це свідчить про те, що підвищення рівня вираженості копінг-стратегії «уникнення», яка є «пасивною» та «непродуктивною» з точки зору вирішення існуючої проблеми, позитивно впливає на підвищення вираженості показників суб'єктивного благополуччя.

Отримані дані співпадають з отриманими нами раніше даними, що стосуються зв'язку копінг-стратегії «уникнення» зі складовими психічного здоров'я (Карамушка, 2022). Відповідно до цих даних існує позитивний статистично значущий кореляційний зв'язок (p<0,01) між цією копінг-стратегією і трьома компонентами психологічного здоров'я: рефлексивно-особистісним та двома складовими операційно-функціонального компоненту (локус контролю здоров'я «внутрішній контроль» і локус контролю здоров'я «контроль «могутніми» іншими»).

Що стосується *негативного статистично значущого кореляційного зв'язку*, то він виявлений між такою пасивною та непродуктивною копінг-стратегією як «спрямованість на емоції» та всіма складовими суб'єктивного благополуччя («психологічне благополуччя» (r=-0,448; p<0,001), «стосунки» (r=-0,317; p<0,001), «фізичне здоров'я та благополуччя» (r=-0,273; p<0,01), а також «загальним показником» (r=-0,420; p<0,001). Зміст виявленого зв'язку полягає в тому, що з підвищенням використання освітнім та науковим персоналом цього типу копінг-стратегії всі показники суб'єктивного благополуччя персоналу в умовах війни знижуються.

Зазначимо, що майже всі коефіцієнти кореляції мають високий рівень вираженості. Отже, це свідчить про те, що навчання навичкам саморегуляції є одним із важливих аспектів забезпечення суб'єктивного благополуччя освітнього та наукового персоналу в умовах війни.

Щодо копінг-стратегії «відволікання», то дані, наведені в табл. 2, свідчать про те, що у дослідженні не виявлено статистично значущого кореляційного зв'язку між цією копінг-стратегією і показниками суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій.

Висновки.

1. У процесі дослідження виявлено помірний рівень таких показників суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни як «психологічне благополуччя» та «благополуччя в стосунках», а також загального показника суб'єктивного благополуччя. Однак показники «фізичного здоров'я та благополуччя» є майже вдвічі нижчими, порівняно з показниками «психологічного благополуччя» та «благополуччя в стосунках».

2. Доведено наявність статистично значущого, позитивного та негативного зв'язку між всіма показниками суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни та більшістю копінг-стратегій. Такі активні та продуктивні або напівпродуктивні копінг-стратегії як «орієнтація на вирішення завдання» та «соціальне відволікання» сприяють підвищенню вираженості суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни, в той час, як використання такої пасивної та непродуктивної копінг-стратегії як «спрямованість на емоції» знижує його вираженість. Водночас встановлено, що така пасивна та непродуктивна копінг-стратегія як «уникнення» також сприяє підвищенню суб'єктивного благополуччя, що свідчить, імовірно, про те, що персонал освітніх та наукових організацій потребує час від часу «відходу» від вирішення проблеми, потрібного для відновлення сил та просто насолоджування «звичайними», повсякденними моментами життя, навіть в умовах війни.

3. Отримані результати можуть бути використані в процесі управління освітніми та науковими організаціями з метою забезпечення ефективності їх діяльності в умовах війни, задоволеності персоналу роботою та іншими сферами життєдіяльності.

До перспектив дослідження відноситься розробка тренінгової програми для підготовки персоналу освітніх та наукових організацій для оволодіння різноманітними копінг-стратегіями як одного із особистісних чинників забезпечення суб'єктивного благополуччя в умовах війни.

Література

1. Карамушка, Л.М. (2022). Копінг-стратегії персоналу освітніх та наукових організацій під час війни: рівень вираженості та зв'язок з психічним здоров'ям. *Журнал сучасної психології*, 4(27). 31-41. DOI: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-4-4>
2. Карамушка, Л.М. (2022). Тренінгова програма «Як зберегти та підтримати психічне здоров'я освітнього персоналу в умовах війни»: зміст, структура, процедура проведення. *Київський журнал психології та психотерапії*, 4, 24-45. DOI: <https://doi.org/10.48020/mpj.2022.02.03>
3. Карамушка, Л. М., & Снігур, Ю. С. (2020). Копінг-стратегії: сутність, підходи до класифікації, значення для психологічного здоров'я особистості та організації. *Актуальні проблеми психології*. Т. I. *Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*, 55, 23-30.
4. Карамушка, Л., Терещенко, К., & Креденцер, О. (2022). Адаптація на українській вибірці методик «The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)» та «Positive Mental Health Scale (PMH-scale)». *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 3-4(27), 85-94. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.8>
5. Коваленко, А. Б., & Вишнягова, Ю. А. (2017). Психологічне благополуччя військовослужбовців, що отримали поранення в зоні АТО. *Український психологічний журнал*, 3, 124–134.
6. Лукомська, С.О., & Мельник, О.В. (2018). Психологічне благополуччя як чинник соціальної адаптації учасників АТО. *Актуальні проблеми психології*, 1(14), 233–242.
7. Осьодло, В. І. (2017). Вплив спорту та фізичної активності на психологічне благополуччя ветеранів бойових дій: систематичний огляд. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 279–281). Київ: НУОУ.
8. Титаренко, Т. (2018). Психологічне благополуччя особистості у контексті посттравматичного життєтворення. *Особистість та її історія*. За ред. Н. В.Чепелевої, М. В.Папучі (с. 102-112). НДУ ім. Миколи Гоголя.

9. Чайка, Г. (2020). Психологічні характеристики, що впливають на особисту автономію, як чинник психологічного благополуччя. *Психологічний часопис*, 6(1), 18–28.
10. Diener, E. (2008). *Assessing well-being: defining and measuring subjective well-being (social indicators research series)*. Springer.
11. Dvornyk, M. (2020). Personality's psychological well-being during the transition from war to peace. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*, 45(48), 79–87. [https://doi.org/10.33120/ssj.vi45\(48\).144](https://doi.org/10.33120/ssj.vi45(48).144)
12. Easterlin, R. (2004). The economics of happiness. *Daedalus*, 133, 26–33
13. Endler, N. S., & Parker, J. D. (1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 844–854. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.5.844>
14. Kahneman, D., & Krueger, A.B. (2006). Developments in the measurement of subjective well-being. *Journal Economic Perspective*, 20, 3–24.
15. Karamushka, L. M. et al. (2022). Study on subjective well-being of different groups of population during the 2022 war in Ukraine. *Wiad. Lek.* 75(8 pt 1), 1854–1860.
16. Kashdan, T. B. (2004). The assessment of subjective well-being (issues raised by the Oxford happiness questionnaire). *Personality and Individual Differences*, 36, 1225–1232.
17. Kostruba, N., & Polischuk, Z. (2022). Students' psychological well-being during the war: an empirical analysis. *Psychological Prospects Journal*, 40, 51–61. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2022-40-kos>.
18. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York.
19. McGillivray, M. (2007). Human well-being: issues, concepts and measures. *Human well-being: concept and measurement*. (Eds. McGillivray M. Basingstoke, pp.1-23). Palgrave Macmillan.
20. Miliutina, K. (2023) The Role of Pets in Preserving the Emotional and Spiritual Wellbeing of Ukrainian Residents During Russian Hostilities. *Journal of Religion and Health*, 62, 500-509. <https://doi.org/10.1007/s10943-022-01669-4>.
21. New Economic Foundation. *Measuring well-being: a guide for practitioners (2012)*. New Economic Foundation.
22. Niemiec, C. P. (2014). Eudaimonic Well-Being. A. C. Michalos (Eds.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer, Dordrecht.
23. Office for National Statistics: *Spotlight on subjective well-being*. (2010). Office for National Statistics.
24. Pontin, P. (2013). A UK validation of a general measure of subjective well-being: the modified BBC subjective well-being scale (BBC-SWB). *Health and Quality of Life Outcomes*, 11:150. <https://doi:10.1186/1477-7525-11-150>
25. Ryff, C.D., & Keyes, C.L.M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of personality and Social Psychology*, 69, 719–727.

References

1. Karamushka, L. M. (2022). Koping-strategii personalu osvitynikh ta naukovykh organizatsii pid chas viiny: riven vyrazhenosti ta zvyazok z psykichnym zdorov'ям [Coping strategies of staff of educational and research organizations during the war: level and relationship with mental health]. *Zhurnal suchasnoi psykhologii*, 4(27). 31-41. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-4-4> [In Ukrainian]
2. Karamushka, L. M. (2022). Training program «How To Preserve and Maintain psykichne zdorov'ya osvitnogo personalu v umovakh viiny»: zmist, struktura, protsedura provedennya [Training program "How To Preserve and Maintain Mental Health of Educational Staff in Wartime": Content, Structure, Procedure]. *Kyivskiy zhurnal psykhologii ta psykhoterapii*, 4, 24-45. <https://doi.org/10.48020/mppj.2022.02.03> [In Ukrainian]
3. Karamushka, L. M., & Snigur, Yu. S. (2020). Koping-strategii: sutnist, pidkhody do klasyfikatsii, znachennya dlya psykhologichnogo zdorov'ya osobystosti ta organizatsii [Coping strategies: essence, classification, significance for the psychological health of the individual and the organization]. *Aktualni problemy psykhologii*. V. I. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia. Sotsialna psykhologia*, 55, 23-30. [In Ukrainian]
4. Karamushka, L., Tereschenko, K., & Kredentser, O. (2022). Adaptatsiia na ukrainskii vybirtsi metodyk «The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)» ta «Positive Mental Health Scale (PMH-scale)» [Adaptation on the Ukrainian sample of The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB) and Positive Mental Health Scale (PMH-scale)]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 3-4(27), 85-94. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.8> [In Ukrainian]
5. Kovalenko, A. B., & Vyshnyagova, Yu. A. (2017). Psykhologichne blagopoluchchya viiskovosluzhbovtziv, scho otrymaly poranennya v zoni ATO [Psychological well-being of servicemen wounded in the war zone]. *Ukrainskyi psykhologichnyi zhurnal*, 3, 124-134. [In Ukrainian]
6. Lukomska, S. O., & Melnyk, O. V. (2018). Psykhologichne blagopoluchchya yak chynnyk sotsialnoi adaptatsii uchasykiv ATO [Psychological well-being as a factor in social adaptation of war veterans]. *Aktualni problemy psykhologii*, 1(14), 233-242. [In Ukrainian]
7. Osodlo, V. I. (2017). Vplyv sportu ta fizychnoi aktyvnosti na psykhologichne blagopoluchchya veteraniv boiovykh dii: systematychnyi oglyad [The impact of sports and physical activities on the psychological well-being of war veterans: a systematic review]. *Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku fizychnoi pidgotovky ta sportu Zbroinykh syl Ukrainy, pravoohoronnykh organiv, ryatuvaynykh ta inshykh spetsialnykh sluzhnb na shlyakhu yevroatlantychnoi integratsii Ukrainy: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Pp. 279-281). NUOU. [In Ukrainian]
8. Tytarenko, T. (2018). Psykhologichne blagopoluchchya osobystosti u konteksti postravmatychnogo zhyttyetvorennya [Psychological well-being of the individual in the context of post-traumatic life]. *Osobystist ta yiyi istoria*. Eds. N. V. Chepelyeva, M. V. Papuchi (Pp. 102-112). NDU im. Mykoly Gogolya. [In Ukrainian]

9. Chaika, G. (2020). Psykhologichni kharakterystyky, scho vplyvayut na osobystu avtonomiyu, yak chynnyk psykhologichnogo blagopoluchchya [Psychological characteristics of personal autonomy as a psychological well-being factor]. *Psykhologichni chasopys*, 6(1), 18-28. [In Ukrainian]
10. Diener, E. (2008). *Assessing well-being: defining and measuring subjective well-being (social indicators research series)*. Springer.
11. Dvornyk, M. (2020). Personality's psychological well-being during the transition from war to peace. *Scientific Studies on Social and Political Psychology*, 45(48), 79-87. [https://doi.org/10.33120/ssj.vi45\(48\).144](https://doi.org/10.33120/ssj.vi45(48).144)
12. Easterlin, R. (2004). The economics of happiness. *Daedalus*, 133, 26-33
13. Endler, N. S., & Parker, J. D. (1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 844-854. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.5.844>
14. Kahneman, D., & Krueger, A.B. (2006). Developments in the measurement of subjective well-being. *Journal Economic Perspective*, 20, 3-24.
15. Karamushka, L. M. et al. (2022). Study on subjective well-being of different groups of population during the 2022 war in Ukraine. *Wiad. Lek.* 75(8 pt 1), 1854-1860.
16. Kashdan, T. B. (2004). The assessment of subjective well-being (issues raised by the Oxford happiness questionnaire). *Personality and Individual Differences*, 36, 1225-1232.
17. Kostruba, N., & Polischuk, Z. (2022). Students' psychological well-being during the war: an empirical analysis. *Psychological Prospects Journal*, 40, 51-61. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2022-40-kos>.
18. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York.
19. McGillivray, M. (2007). Human well-being: issues, concepts and measures. *Human well-being: concept and measurement*. (Eds. McGillivray M. Basingstoke, pp.1-23). Palgrave Macmillan.
20. Miliutina, K. (2023) The Role of Pets in Preserving the Emotional and Spiritual Wellbeing of Ukrainian Residents During Russian Hostilities. *Journal of Religion and Health*, 62, 500-509. <https://doi.org/10.1007/s10943-022-01669-4>.
21. New Economic Foundation. *Measuring well-being: a guide for practitioners (2012)*. New Economic Foundation.
22. Niemiec, C. P. (2014). Eudaimonic Well-Being. A. C. Michalos (Eds.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer, Dordrecht.
23. Office for National Statistics: *Spotlight on subjective well-being*. (2010). Office for National Statistics.
24. Pontin, P. (2013). A UK validation of a general measure of subjective well-being: the modified BBC subjective well-being scale (BBC-SWB). *Health and Quality of Life Outcomes*, 11:150. <https://doi:10.1186/1477-7525-11-150>
25. Ryff, C.D., & Keyes, C.L.M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of personality and Social Psychology*, 69, 719-727.

Відомості про автора

Карамушка Людмила Миколаївна, дійсна членкиня НАПН України, докторка психологічних наук, професорка, завідувачка лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, Україна.

Karamushka, Liudmyla, Academician of the NAES of Ukraine, Dr., Prof., Head, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0622-3419>

E-mail: LKARAMA01@gmail.com

Отримано 1 лютого 2023 р.
Рецензовано 20 лютого 2023 р.
Прийнято 27 лютого 2023 р.